

Nr 175

Av herr Åman m. fl., angående omorganisation och förstärkning av den utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten.

I skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet av den 11 september 1959 anmälde 1955 års universitetsutredning ett anslagsbehov för budgetåret 1960/61 om 340 000 kr., varav engångsanslag med 50 000 kr., för en omorganiserad och förstärkt yrkes- och utbildningsprognostisk utredningsverksamhet. I sitt den 4 januari 1960 överlämnade betänkande nr VI framlade utredningen sitt fullständiga förslag i detta avseende. I motsats till vissa andra i den ovannämnda skrivelsen anmälda anslagsbehov har i årets statsverksproposition medel icke beräknats för det föreslagna prognosinstitutet. Enligt vår mening är det emellertid av flera skäl ytterst angeläget, att institutet kommer till stånd i full omfattning från och med budgetåret 1960/61.

Under första hälften av 1960-talet kommer ett starkt ökat antal ungdomar att genomgå en längre fackutbildning som förberedelse för sitt inträde i yrkeslivet. Man kan nu konstatera, att ungdomens utbildningsval under 1950-talet icke helt stått i överensstämmelse med arbetsmarknadens behov, vilket även sammanhänger med att dimensioneringen av utbildningsanstalterna icke avpassats efter detta behov. Man har saknat en tillfredsställande prognos- och yrkesvägledningsverksamhet, genom vilken ungdomen och utbildningsmyndigheterna kunnat erhålla upplysning om utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden. Det är ytterst angeläget, att de otillfredsställande förhållandena icke blir bestående då nu ett ökande antal ungdomar har att träffa sitt utbildningsval.

Universitetsutredningens förslag avser icke en avgränsad del av utbildningsområdet utan yrkes- och utbildningsbanor med längre utbildningstid över huvud taget. Enligt utredningens mening bör prognosverksamheten omfatta tre huvudkategorier, nämligen akademikerområdet i vidsträckt bemärkelse, studentkarriärerna i vidsträckt bemärkelse samt övrig yrkesutbildning av längre varaktighet. Universitetsutredningen har som motivering för sitt förslag bl. a. framhållit, att man under 1960-talet fortlöpande bör anpassa utbildningsväsendets utbyggnad efter resultat som nås genom en kontinuerlig utbildnings- och yrkesprognostisk utredningsverksamhet med erforderliga resurser. Det behövs ett permanent organ, som följer utvecklingen och som kan ge både samhället och den enskilde ett så fast underlag som möjligt för de bedöm-

ningar, som måste ligga till grund för utbildningspolitik och utbildningsval, så att man så långt möjligt undviker felinvesteringar, som kan bli mycket allvarliga för både samhället och den enskilde. Härigenom skulle man, betonar utredningen, också verksamt underlätta de många specialutredningar rörande utbildningens dimensionering inom olika fält, som kommer att bli nödvändiga.

I detta sammanhang förtjänar följande citat ur universitetsutredningens betänkande att återges:

Utbildningsväsendets utbyggnad har — i stor utsträckning på grund av bristande prognostiskt underlag — hittills i alltför stor utsträckning skett på känn, ryckvis eller genom improvisationer i tvångssituationer. En långsiktig planering på grundval av mera ingående framtidsbedömningar är nödvändig. Bättre prognoser kommer icke att leda till att man blir mera bunden i sitt handlande. Tvärtom skapar de ökad handlingsfrihet och bättre handlingsberedskap inför olika alternativ. Prognoserna underlättar en elastisk anpassning av vårt utbildningsväsende till arbetsmarknadens och samhällets förändrade krav. Särskilt i ett dynamiskt utvecklingsskede, i vilket den välutbildade arbetskraften kommer att spela en stor roll för utvecklingen, är en sådan anpassning av den största betydelse. En god prognosverksamhet på det yrkes- och utbildningsstatistiska området kan bli en viktig drivkraft i framstegsutvecklingen inom samhälle och näringsliv.

För närvarande bedrivs prognosverksamhet på det yrkes- och utbildningsstatistiska området dels inom arbetsmarknadsstyrelsens lokaliserings- och utredningsbyrå, dels genom särskilda offentliga utredningar och dels genom myndigheter och organisationer. Bortsett från att resurserna varit otillräckliga har denna splittrade organisation dessutom varit oekonomisk. Skapandet av ett prognosinstitut skulle därför också ur rationaliseringssynpunkt vara betydelsefullt.

På grund av den organisatoriska splittringen och de otillräckliga resurserna har den hittillsvarande provisoriska prognosverksamheten kännetecknats av stora brister. Universitetsutredningen påpekar, att den icke i tillräcklig utsträckning kunnat bedrivas under hänsynstagande till yrkes- och utbildningsområdena i deras helhet, att prognoserna inte kontinuerligt följts upp och justerats och att prognosverksamheten inte haft tillräcklig kontakt med de planerande organen. Utredningen framhåller, att en prognosverksamhet av nuvarande provisoriska och tillfälliga art från vissa synpunkter kan åstadkomma direkta skadeverkningar. Om man utgår från en delprognos, som inte beaktat förhållandena på utbildningsområdet i stort och som kanske är några år gammal, riskerar man att ledas in på en planering som bygger på felaktiga eller inaktuella förutsättningar.

Utredningens förslag innebär, att den nuvarande s. k. prognosgruppen inom arbetsmarknadsstyrelsens lokaliserings- och utredningsbyrå från

och med den 1 juli 1960 skall förstärkas och ombildas till ett fristående utredningsinstitut för utbildnings- och yrkesprognoser samt att detta institut skall ställas under ledning av en särskild nämnd, statens nämnd för utbildnings- och yrkesprognoser. Nämnden skall vara direkt underställd Kungl. Maj:t såsom en särskild myndighet under ecklesiastikdepartementet.

Vi ansluter oss till universitetsutredningens förslag och hänvisar beträffande detaljerna i detsamma till betänkandet.

Kostnaderna för förverkligandet av utredningens förslag har beräknats till ett engångsanslag för inventarier m. m. om 50 000 kr. samt ett årligt anslag om 490 000 kr. Samtidigt beräknas emellertid besparingar kunna göras med 80 000 kr. på ecklesiastikdepartementets kommittéanslag samt med 120 000 kr. för avlöningar och omkostnader inom arbetsmarknadsstyrelsen. Ett av universitetsutredningen förordat särskilt anslag om 50 000 kr. för mera djupgående ekonomiska och sociologiska studier torde åtminstone för budgetåret 1960/61 kunna tillgodoses genom samhällsvetenskapliga forskningsrådet. Den årliga kostnadsökningen för statsverket kommer då att uppgå till 290 000 kr.

Vi vill för vår del understryka, att kostnaderna för förverkligandet av universitetsutredningens förslag måste betraktas som ytterst blygsamma i förhållande till de vinster som skulle uppnås. Samhället lägger ned miljardbelopp på utbildningsverksamhet. Det skulle vara otänkbart för enskilda företag att göra investeringar av motsvarande omfattning utan en prognostisk investeringskontroll i syfte att inrikta investeringarna på det klokaste och mest ändamålsenliga sättet. Den av universitetsutredningen föreslagna utredningsverksamheten skulle ge underlag för en bättre planering av samhällets och de enskildas investeringar på utbildningsområdet.

Vi vill till sist erinra om att förslag tidigare framlagts om skapandet av ett prognosinstitut, till vilka förslag statsmakterna emellertid ej tagit definitiv ställning. En huvudorsak härtill torde vara, att man velat avvakta det prognosarbete som bedrivits inom universitetsutredningen. När nu utredningen avslutat denna del av sitt arbete är det angeläget att prognosarbetet utan uppehåll kan fortsätta med tillräckliga resurser och att de nuvarande provisoriska arrangemangen ersättes med en ändamålsenlig organisation.

Med stöd av det anförda hemställas,

att riksdagen måtte besluta att bemyndiga Kungl. Maj:t att verkställa en omorganisation och förstärkning av den utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten i huvudsaklig överensstämmelse med universitetsutredningens förslag,

att för nämnda ändamål under åttonde huvudtiteln beviljas dels ett engångsanslag för inventarier m. m. om 50 000 kr., dels för budgetåret 1960/61 ett förslagsanslag om 490 000 kr. för avlöningar och omkostnader, varvid åttonde huvudtitelns kommittéanslag sänkes med 80 000 kr. samt anslaget under femte huvudtiteln till arbetsmarknadsstyrelsen (avlöningar, omkostnader och krisorganisation) med 120 000 kr.

Stockholm den 26 januari 1960

Erik Alexanderson

Sigfrid Larsson

Valter Åman

Rolf Kaijser